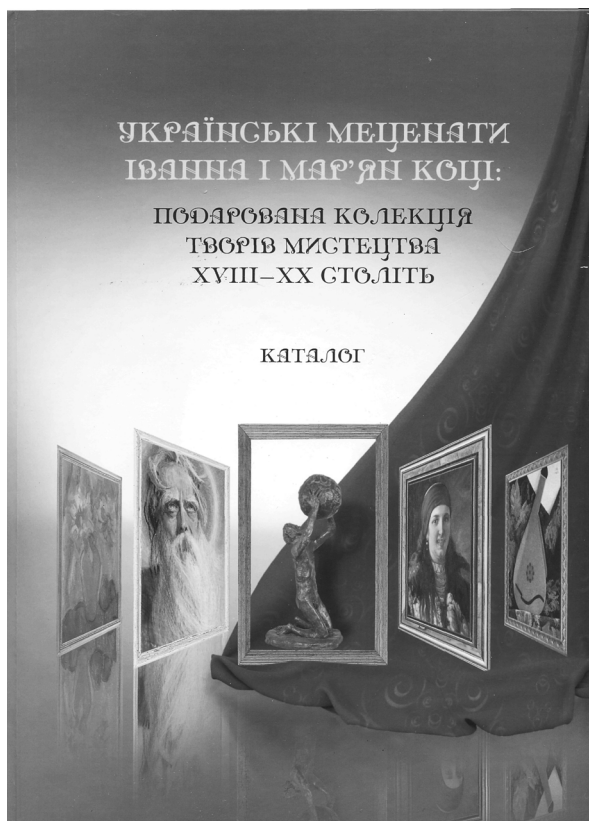

Рецензії, огляди, відгуки *Review, Surveys, and Responses*

Купчинська Л. Українські меценати Іванна і Мар'ян Коці: подарована колекція творів мистецтва XVIII – XX століть : каталог / Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. Відділення «Палац мистецтв імені Тетяни та Омеляна Антоновичів». – Л., 2011. – 316 с. : 125 кольор. ілюстр.

Рецензоване видання – нова книга молоді дослідниці Лариси Купчинської, наукового співробітника Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, яка лише нещодавно успішно презентувала свою монографію «Творчість Теофіла Копистинського у контексті розвитку образотворчого мистецтва західно-українських земель другої половини XIX –

початку XX століть» (Львів ; Філадельфія, 2009. – 314 с.). Цього разу результатом її роботи став каталог творів із приватної колекції подружжя Іванни і Мар'яна Коців (США), переданої ще 2006 року згаданій науковій бібліотеці у Львові. Вихід каталогу друком у вигляді ошатної, добротної, повноколірної книги у твердій обкладинці є своєрідною шанобою, відданою великому, нині покійному (відійшов навесні 2011 р.), патріоту й меценату.

Ім'я М. Коця широко відоме в Україні. Його тверда життєва й громадянська позиція, його любов до Вітчизни, навіть далеко за її межами, виявлялися не так у вербальній формі, як у постійній, послідовній кропіткій щоденній праці, завжди пов'язаній з рідною землею та її народом. Активну цілеспрямовану видавничу, суспільну, меценатську діяльність М. Коця яскраво проілюстровано зібраною ним упродовж багатьох років колекцією творів здебільшого українських художників, що віддзеркалює найглибші індивідуальні й істотніші вияви багатства українського духу XIX–XX ст. Ознайомлення загалом зі збіркою, уведення до наукового обігу невідомих чи маловідомих імен та пам'яток справді на часі. Поряд із цінними каталожними виданнями музеїв України, приватних збірок книга поповнює той базовий блок візуального й інформативного матеріалу, який є вкрай необхідним для поглибленого вивчення історії українського мистецтва. У ній порушено важливі в сучасному художньому просторі теми меценатства, зв'язку українців у світі, збереження культурної спадщини нації та творчих мистецьких постатей.

Видання визначене як каталог, однак текстове наповнення виводить його за усталені межі публікацій такого типу. Попри те що книга має чітку структуру (вступна стаття, перелік, вибрана бібліографія), характерну для каталогів, автор-

ка по-своєму, умотивовано, вирішує кожну складову.

Вступній статті передують репродукція портрета М. Коця з рядками з його праці, прочитаної на Міжнародній науковій конференції, що проходила в Києві 1997 року, у яких уповні відображена програма його діяльності: «Сам факт відновлення української державності зобов'язує кожного українця до надпотужної активності. Але тут не менш істотним мусить стати послідовність у плануванні й витримка в дії». Цитата є епіграфом до короткої передмови книги «Видатний подвижник національної культури». Стаття розкриває життєві віхи, які вплинули на формування непересічної особистості М. Коця, уродженого у Львові 1922 року, у часи, коли національна ідея була домінуючою і набирала реальних обрисів завдяки згуртованості народу під проводом духовної, політичної і культурної еліти. М. Коць став на шлях державної боротьби зовсім юним: у сімнадцятирічному віці вже співпрацював з В. Кубійовичем, відстоював українські інтереси в еміграції на Підляшші. Згодом, у Німеччині, – співробітником Української Національної Ради, Міжнародної організації у справах біженців, де рятував українську інтелігенцію, розпорошену по країнах Європи, допомагаючи виїжджати й облаштовуватися за океаном, куди не досягали руки окупаційної влади. Тоді ж одружився (у дружині Іванні знайшов однодумця і підтримувача в усіх починаннях) й отримав ґрунтовну освіту в Ерлангенському університеті в Баварії. Потрапивши 1952 року до США, досить швидко став успішною людиною, але ніколи не забував про Україну та про українську громаду в еміграції. Ті, хто був близько знайомий з М. Коцем, знають, що він дуже скромний чоловік, не любив зосереджувати на собі увагу й розповідати про своє життя. Тому авторці статті довелося простудіювати як діаспорні, так і вітчизняні публікації, аби хоча б у загальних рисах окреслити напрямки його діяльності й донести до читача безкорисне благородство й велич цієї Людини. У книзі перед нами поступово постає М. Коць як видавець, який цікавився науковими дослідженнями

в музичній, образотворчій сферах української культури. Так, з його друкарні вийшло чимало фундаментальних праць, зокрема, одними з останніх видань з мистецтва стали монографії Л. Соколюк «Графіка бойчукістів» (Харків ; Нью-Йорк, 2002), О. Федорука «Микола Бутович: Життя і творчість» (Київ ; Нью-Йорк, 2002), альбом-монографія О. Федорука «Людмила Морозова» (Київ ; Львів, 2003). Як захисник історичної правди, який фінансував дослідження про голодомори в Україні 1920-х, 1930-х і 1940-х років, М. Коць брав активну участь у відомих подіях 1980-х років, коли при Конгресі США створили Комісію з вивчення причин голодоморів, був учасником міжнародних конференцій, присвячених цим проблемам. Як меценат, який допомагав різноманітним дитячим, юнацьким організаціям, він підтримував культурні заходи, видавничі програми, фестивалі й конкурси. Л. Купчинська згадує також роботу, яку зреалізував М. Коць, будучи експертом Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей. Урешті, заакцентовано увагу на його багаторічній співпраці з Львівською бібліотекою імені В. Стефаника й щедрих дарах – цінній книгозбірні, яка налічує 8 500 примірників унікальних книжок і періодичних видань української діаспори та колекції творів мистецтва XVIII–XX ст. Оскільки видання присвячене саме мистецькій збірці, то авторка подала її характеристику, зазначаючи вагомість і виразне національне забарвлення останньої. Дослідниця розподіляє колекцію на дві типологічні групи: твори художників, які спрямували розвиток української мистецької школи в нове річище (Т. Шевченко, Т. Копистинський, С. Васильківський, П. Левченко, М. Бурачек, І. Труш, О. Кульчицька), і подає роботи українських митців, виконані поза Батьківщиною, що належать до найменш вивченої сторінки в історії національного мистецтва (О. Архипенко, Д. Горняткевич, Л. Кузьма, П. Мегик, Л. Морозова, Е. і Ю. Козаки, М. Черешньовський та багатьох ін.). Стаття доповнена репродукціями трьох творів пластики самого М. Коця – «Любіть Україну» (1957), «Лицемірство» (1958),

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ВІДГУКИ

«Голодомор в Україні» (1970-ті рр.), виконаних у бронзі.

Каталог, що є основною складовою видання (С. 21–246) та побудований за персоналіями, розташованими за алфавітом, репрезентує 62 митців (скульптори, живописці, графіки) і завершений репродукціями творів різного часу, виконаних невідомими чи невідомими авторами (7 позицій). Орієнтуючись на думку відомого мистецтвознавця С. Гординського, висловлену ще на початку 1930-х років, про необхідність фіксації творів усіх українських митців, розкиданих по світу, які колись відіграють свою роль у побудові нової української культури, та враховуючи специфіку колекції, авторка запропонувала ускладнену схему каталогу. Кожному мистцеві відведено окремий блок, який містить біографічну довідку з фотопортретом художника, створену на основі великої кількості опрацьованих літературних джерел, висловлювання митця про творчий процес і мистецтво, вибрані відгуки про його здобутки та англomовний переклад біографічної довідки й назв репродукованих творів. Загалом матеріалом підкреслено значущість того чи іншого митця, що є узагальненим аналізом його доробку.

У подарованій колекції важко виділити якісь окремі твори, кожна пам'ятка неповторна, як і її автор. Так, Т. Шевченко представлений гравюрою «Барон П. К. Клодт» (1861), С. Васильківський – двома краєвидами (олією й аквареллю), М. Бурачек – чотирма олійними пейзажами, два з яких датовані 1933 і 1940 роками, В. Кричевський – акварелями «Хата в селі Сорочинцях, Полтавщина» (1945) і «Сільська хата» (1947).

Творчість художників діаспори презентована в каталозі досить широко. Ще тридцять років тому С. Гординський писав про мистецтво тих, хто змушений був покинути Батьківщину й адаптуватися до нових життєвих і творчих умов: «Спочатку це мистецтво було сприйняте як творчість “переміщених осіб” – назва, що дискретно маскувала ідентичність осіб, які не бажали жити під чоботом диктатури. Як тільки ті мистці знайшли собі місце для життя і творчості, вони поєдналися з мистця-

ми, які народилися і були виховані поза батьківщиною... і почали брати участь у культурному житті країн, громадянами яких вони стали. Проте вони надалі називають себе українцями, бо почувають себе зв'язаними зі своїм етно-культурним ґрунтом».

У збірці М. Коця – роботи митців-українців, які жили чи живуть у США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Франції, Польщі й здобули славу та визнання у світі: О. Архипенко, М. Черешньовський, Я. Гніздовський, М. Бідняк, О. Мазурик, С. Зарицька-Омельченко, Л. Гець, Б. Крюков, О. Грищенко, В. Бачинський, М. Білинський, Ю. Козак, А. Сологуб. Чимало подано творів і художників, які були пов'язані зі Львовом у 1920–1930-х роках чи брали активну участь у художньому житті міста протягом 1940-х років: О. Козакевич-Дядинок, М. Неділко, Л. Гуцалюк, В. Баляс, М. Мороз, П. Мегик, Е. Козак, С. Литвиненко, А. Малюца, М. Дмитренко... У колекції є і полотна сучасних вітчизняних живописців: В. Забашти, Р. Демка, О. Костецького та інших.

Логічно пов'язана з каталожною частиною і суттєво її доповнює «Вибрана бібліографія» (С. 247–311), що також згрупована за персоналіями. Уміщено також маловідомі та важкодоступні для вітчизняного дослідника публікації, які з'являлися в довідкових і періодичних виданнях («Нотатки з мистецтва» (Філадельфія), «Сучасність» (Мюнхен), «Свобода» (Нью-Йорк), «Крилаті» (Нью-Йорк), «Нові дні» (Торонто)) діаспори від 1940-х років і до сучасності.

Прагнучи якнайповніше презентувати колекцію М. Коця, авторка не уникла деяких недоліків, які дещо утруднюють ознайомлення з новою збіркою. На наш погляд, вартувало б у передмові про мецената виокремити й доповнити матеріал, який стосується безпосередньо подарованої збірки. Такий текст міг би містити загальну інформацію про кількість творів, пояснення щодо принципу побудови й структури каталогу, яка нині сприймається відірваною від наведеної характеристики, більш скрупульозний аналіз колекції з урахуванням творів і європейських худож-

ників. Хотілося б окремої статті, своєрідної передмови до каталогу, у якій би увагу було зосереджено на історії формування колекції, бо лише в одному абзаці вступної статті подано цікаві факти з історії творів. Зокрема, нашу увагу привернули рядки про те, що деякі твори подарував М. Коцю Олександр Семененко. І хоча авторка згадала про їхню співпрацю, вона не подала цікавих відомостей про цю цікаву людину і не конкретизувала, про які саме твори йдеться. А О. Семененко до еміграції був тісно пов'язаний з Харковом, мав успішну кар'єру адвоката і володів унікальною колекцією творів українських художників, основу якої становили графіка Т. Шевченка й І. Северина, живописні роботи С. Васильківського, про якого він сам писав в автобіографічному творі «Харків, Харків...»: «Є такі речі – ніби воно й дрібниця й не коштовне, а ти все виймаєш його з шухляди, все дивишся і не хочеш одвести очей. Акварелею або пастелею наш гарячий степ не так легко віддати. Може, краще олійними фарбами. Сергій Васильківський умів показати гаряче сухе повітря, випалену сонцем землю. Фарби не яскраві. Далечінь не ясна». Доля його колекції сьогодні невідома для науковців, тож авторка тримає кінець нитки, з якою можна продовжувати пошуки.

Каталог містить багатий матеріал, однак досліджувачка не розгортає його, а шкіцує, залишаючи простір для дослідників, яких зацікавить збірка. Це стосується й репродукування творів у літературних джерелах, на виставках, на яких вони експонувалися, пошуків імовірного датування праць без зафіксованого року створення, зв'язку з певними періодами творчості відомих митців, уважнішого ставлення до сучасних українських художників. Водночас для дослідників мистецтва вартувало б дати виміри творів, написи й наклейки зворотів. Також,

ураховуючи, що це мистецьке видання, потрібно було б зазначити принаймні автора живописного портрета мецената, яким розпочинається книга, та вказати, чи він також належить до подарованої збірки. Трапляються помилки технічного характеру, як наприклад, у році створення гіпсу М. Черешньовського «Богоматір з Ісусом» (замість 1984–1884 (С. 230)).

Без сумніву, книга, напевно, цінна знахідка не лише для вузьких спеціалістів – мистецтвознавців, істориків, а й для тих, хто лише розпочинає пізнавати рідне мистецтво – студентів. Необхідною вона буде й для викладачів і вчителів, які викладають курси з історії культури і мистецтва України. Урешті, вона буде цікавою для всіх, хто цікавиться надбаннями світової культури. Ураховуючи малий наклад видання, усього 150 примірників, каталог, імовірно, швидко буде реалізований між поціновувачами й стане бібліографічною рідкістю.

Наприкінці варто пригадати, що майже в той час, що і пан М. Коць, 2007 року, дарчим актом Національному музеєві у Львові імені А. Шептицького передала власну цінну колекцію творів українських художників діаспори панна Галина Горюн-Левицька з Торонто. Серед персоналій збірки, окрім згаданих М. Неділка, Е. і Ю. Козаків, Л. Гуцалюка, В. Баляса, Я. Гніздовського, О. Грищенка, Б. Крюкова, О. Мазурика, В. Кричевського, – М. Кміть, Г. Мазепа, В. Хмелюк, М. Андрієнко-Нечитайло, Р. Бараник, М. Кричевський, І. Курах, Б. Плаксій та чоловік панни Галини – відомий митець М. Левицький. Рецензоване видання і каталог колекції Г. Горюн-Левицької (*Даревич Д.* Збірка Галини Горюн-Левицької. – К., 2006) разом сприятимуть активнішому впровадженню в історію української культури розпорощених волею історії по світу імен і пам'яток.

Олеся Семчишин-Гузнер